

Kirja-arvio

Anu Koivunen

Onnettomuuden lupaus onnellisuuden aikakaudella

Ahmed, Sara (2010). *The Promise of Happiness*.
Durham and London: Duke University Press, 315 s.

► ”Suomi – maailman onnellisin maa”, uutisoi *Ilta-Sanomat* verkkosivullaan 4. heinäkuuta 2010. *Huffington Post* -verkkolehden siteeraamassa gallupissa Suomi ja Tanska olivat kärjessä, kun taas Ruotsin korostettiin jääneen onnellisuusvertailussa yhdeksännelle sijalle. Saman vuoden marraskuussa *The Guardian* kertoi Britannian pääministerin ja konservatiivipuolueen johtajan David Cameronin suunnittelevan onnellisuusindeksin tilaamista maan tilastokeskukselta. Samankaltaisia suunnitelmia on Ranskan ja Kanadan hallituksilla. Onnellisuus onkin 2000-luvun länsimaissa yhteiskunnissa paitsi psykologian, terapiapalvelujen ja itsehoidon nopeasti kasvava ala myös yhä tärkeämpi osa politiikan kieltä. Onnellisuudella kampaillaan, ja onnellisuutta käytetään erilaisten poliittisten agendojen ajamiseen.

Suomessa hallitus vastaanotti maaliskuussa 2010 ”innostuneena” filosofi Pekka Himaselta tilatun raportin, jonka tarkoituksena oli ”käynnistää keskustelu siitä, millaista yhteiskuntaa Suomeen tulisi rakentaa, jotta kansakunta olisi onnellinen”. Suurista puolueista erityisesti kokoomus määrittelee politiikan tehtäväksi ”luoda ihmisille hyvä yhteiskunta, jossa he voivat itse vaikuttaa oman elämänsä suuntaan”, josta syntyy ”elämänusko ja onnellisuus”. Siinä missä valtionvarainministeri Jyrki Katainen liitti *Helsingin Sanomien* haastattelussa³ yhteen kasvun ja onnellisuuden hyvinvoinnin osina, onnellisuus-sanasto on näkyvästi esillä myös selkeän kasvukriittisessä *degrowth*-liikkeessä. Esimerkiksi *WWF Suomi* ja *Ajatushautomo Demos Hel-*

sinki julkaisivat lokakuussa 2010 ”onnellisuuspoliittisen manifestin”⁴.

Goldsmiths Collegen professori Sara Ahmedin uusi teos *The Promise of Happiness* tarttuu onnellisuus-retoriikan runsauteen, purkaa onnellisuus-käsitteen monia merkityksiä ja käyttöjä ja problematisoi niihin kieltoutuvia vallan ja eron eettisiä ja poliittisia kysymyksiä. Ahmedin teosta voi lukea onnellisuuskulttuurin kritiikinä ja eräänlaisena sisarteoksena Barbara Ehrenreichin murhaavan hausalle ja tarkkanäköiselle reportaasille *Smile or Die: How Positive Thinking Fooled America & The World* (2009).

The Promise of Happiness jatkaa Ahmedin aiemmista teoksista tuttua lähestymistapaa, jossa fenomenologinen kiinnostus kokevaan, ruumiilliseen subjektiin yhdistyy jälkistrukturalistisen dekonstruktion ja feministisen tieteenkriiikin parhaita perinteitä noudattavaan käsiteanalyysiin ja erilaisten esimerkkitaustan kautta avautuvaan kulttuurikriittiseen ja kontekstiherkkään otteeseen. Aikana, jolloin individualismi on niin luonnollistunut lähtökohta, että meidän tuntuu olevan lähes mahdotonta ajatella tunteita ja kokemusta yksilökeskeisyyden normin tuolla puolen, Ahmedin lähestymistapa tarjoaa avaimia purkaa elämänpoliittikkakieltä kulttuurisena kokemusrakenteena. Hän tarttuu länsimaaisissa kulttuureissa 2000-luvun alussa keskeisesti esillä oleviin minuutta ja elämyksellisyttä koskeviin kysymyksiin, mutta tarkastelee niitä eron ja vallan näkökulmasta.

Ahmedin tutkimuskohteena on onnellisuus sanana ja performatiivina. Hän jäljittää onnel-

lisuuden niveltyksiä käsityksiin ”hyvästä elämästä” ja ”hyvästä tunteesta” aineistonaan niin arkikieliset ilmaukset (”Minä olen onnellinen, jos sinä olet onnellinen”, ”Haluan vain, että sinä olet onnellinen”, ”Haluan tehdä sinut onnelliseksi”) kuin filosofiset klassikkotekstit (Hume, Kant, Locke, Leibnitz, Nietzsche, Rousseau, Schopenhauer, Smith), elokuvat (esimerkiksi *Bend It Like Beckham*, *Children of Men* ja *Happy-Go-Lucky*), kaunokirjallisuus (George Eliotin ja Virginia Woolfin teoksista Andrea Levyn ja Michael Cunninghamin teksteihin), aika-laistutkimus ja monikulttuurisuutta koskevat *policy*-tekstit.

Ahmed osoittaa (s. 199) onnellisuuden olevan liikkuva ja liukuva käsite: ”Onnellisuus voi olla sitä mitä me haluamme, tapa saada se mitä me haluamme ja merkki siitä, että meillä on se mitä me haluamme.” Se on yhtäältä ”halun kohde, pääteipiste, päämäärä”, mutta toisaalta ”se ei aina merkitse mitään, puhumattakaan siitä, että se merkitsi samaa asiaa”. ”Jos onnellisuus on performatiivi”, Ahmed kirjoittaa, ”se ei aina kerro mitä se haluaa” (s. 199, 201). Ahmedin 300-sivuisen tutkimus osoittaa, miten onnellisuus-sana kiertää kulttuurissa, miten se tarttuu kohteisiin, mitä se torjuu ja mitä siihen kiinnittyy. Hänen lähtökohtanaan on arkiajattelun ja intuition vastaisesti pysäyttää ”uskomus, että onnellisuus on hyvä asia”. Tästä näkökulmasta on mahdollista tutkia ”paitsi sitä mikä tekee onnellisuudesta hyvää myös sitä, miten onnellisuus osallistuu asioiden tekemiseen hyväksi” (s. 13). Näin Ahmedin lukutapa vastustaa onnellisuus-puheen keskeistä retorista voimaa, joka on jatkokysymysten tyrehtyttäminen. Kuten Ahmed (s. 203) kirjoittaa: ”Onnellisuus on tapa lopettaa keskustelu siitä miksi haluamme sitä mitä haluamme. Onnellisuus antaa keskustelulle pisteen, tavan estää vastauksen kääntymisen kysymykseksi”.

Sara Ahmedin aikaisempia tutkimuksia lukeneille *The Promise of Happiness* -teoksen otteessa on paljon tuttua. Teoksesta *The Cultural Politics of Emotion* (2004) on tunnistet-

tavissa tapa tarkastella tunnetta suhteena ja kohteisiin ladattavina arvoina ja merkityksinä. Ahmed ei selitä tunteilla maailmaa vaan kysyy, mitä tunteisiin on niputtunut, tarttunut ja koostunut. Onnellisuus ei hänen luku-tavassaan sijaitse missään kohteissa, vaan hän kysyy, millaisten prosessien tuloksena tiettyt kohteet määritellään onnellisuuden, toiset onnettomuuden syiksi tai sijoiksi. Teokseen *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others* (2006) taas assosioituu tapa tarkastella onnellisuutta orientaationa, suunnan antajana. Ahmedin keskeisenä ajatuksena on, että ”onnellisuuden lupaus” paitsi liikuttaa meitä affektiivisesti myös pitää meidät liikkeessä: jos teemme ja toimimme niin tai näin, voimme sen seurauksena saavuttaa onnellisuuden.

Onnellisuuden lupaus sisältää siis myös vaatimuksen ja ehtoja. Jos ja kun onnellisuus määrittyy kulttuurissa yliveritaiseksi halun kohteiden säiliöksi, kulttuuristen arvokohteiden kasaumaksi, tällä säilömisellä on myös ulossulkemisen funktio. Säiliö merkitsee aina myös rajaa, joka määrittää miten ja millaisin ehdoin halua voidaan toteuttaa (s. 202). Tässä kohtaa Ahmedin ”puhutun, eletyn, harjoitetun” (s. 15) onnellisuuden erittely kohtaa kriittisen teorian valta-analyysin.

The Promise of Happiness -teoksen keskeisin anti onkin sen tapa tarkastella onnellisuutta onnettomuuden näkökulmasta. Ahmed (s. 17) esittää, että niin filosofian historiassa kuin nykyisessä onnellisuustutkimuksessa on ohitettu kysymys onnettomuudesta, joka sanana on alun perin tarkoittanut onnettomuuden tai ongelmien aiheuttajaa ja vasta myöhemmin tiivistynyt viittaamaan kurjaan kohtaloon tai surkeuteen tietyissä olosuhteissa tai pahaan mieleen. Sen sijaan, että onnettomuus sivuutetaan tunteena, joka on voitettava, Ahmedin mukaan sitä pitää tarkastella perusteltuna valintana, protestina, kieltäytymisenä tai kiistämisenä. ”Onnettomuus voi tarjota pedagogisen oppitunnin onnellisuuden lupauksen rajoista”, hän kirjoittaa (s. 217).

Teoksen käsittelyluvuissa Ahmed politi-soi onnellisuuden – asettaa sen liikkeeseen – tarkastelemalla sosiaalisesti hankalia, onnellisuudesta ulossuljettuja ja onnettomiksi koodattuja kulttuurisia hahmoja: feministinen ilonpilaaja, onneton pervo, melankolinen maahanmuuttaja. Tämä havainnollinen ja hedelmällinen näkökulma tuo mieleen Ahmedin teokselle *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality* (2000) tunnusmerkittävän tavan tarkastella eettisten ja poliittisten kudosten ja valtasuhteiden muotoutumista ja ylläpitämistä tiettyjen tunnistettavien kulttuuristen figuurien ja niiden erilaisten kohtaamisten kautta. Ahmedin teesinä on vastustaa onnellisuuteen latautunutta myönteisyyden ja vahvistavuuden vetoa, jonka hän näkee sulkevan ulos kritiikin ja kiistämisen mahdollisuuksia.

Teoksensa loppuluvussa Ahmed laajentaa näkökulmaansa ja kysyy, miksi nykyinen kulttuurintutkimus niin usein kritiikittömästi omaksuu hyvien ja huonojen tunteiden erotelun ja arvottamisen. Polemisoiden niin Rosi Braidottin kuin Gilles Deleuzen ja Brian Massumin kirjoituksia Ahmed osoittaa, miten niin uusmaterialistinen kulttuurintutkimus kuin feministinen ajattelu toistavat jaottelua, jossa huonot tunteet ovat menneisyyteen suuntautuvia, konservatiivisia ja suljettuja kun taas hyvät tunteet suuntautuvat tulevaisuuteen ja ovat edistyksellisiä ja avoimia. Ahmedin ”affirmatiiviseksi käänteeksi” nimittämä ajattelu-tapa sivuuttaa onnettomuuden negatiivisuutena ja tulkitsee vääryyksien ja epäoikeudenmukaisuuksien tarinat melankoliaksi, joka kiinnittyy johonkin menneeseen.

Samalla kun Ahmed varoittaa romantisoimasta tunteita, jotka voidaan kokea sietämättömiksi, hän osoittaa vakuuttavasti affirmatiivisen retoriikan ilon ja halun positiivisuutta korostavan tunnepoliittisen agendan ongelmallisuuden. Hänen analyysinsä havainnollistaa, miten onnellisuuden lupaus toimii onnettomuuden perspektiivin täysin sivuuttaen. Onnellisuutta laajempina perspektiivinä affir-

matiivisuus näyttäytyy tunne- ja kokemusrakenteena, joka mahdollistaa tiettyjä ja ulossulkee toisia kysymyksenasetteluja. Hätkähdyttävää ja tunnistettavaa onkin lukea, miten yleisjulkisuuden ohella myös tutkimuskentällä ja -kielessä ne, jotka eivät ”pääse yli” tai ”pysty irrottautumaan” historioista, kärsimyksistä tai vääryyden kokemuksista, asemoidaan ilonpilaajiksi ja ulkoistetaan hankaloittajina (s. 213–217) ja miten hyvän tunteen sosiaalinen magia toimii yhteiskunnan ja kulttuurin eri rekistereissä. Ahmedin tutkimus ”onnellisuuden lupauksesta” tiivistyykin lopulta tähän: negatiivisuuden ja kritiikin uudelleenkäsitteellistämiseen onnellisuuden velvoitteen aikakaudella.

Viitteet

- 1 ”Vanhanen ja Katainen innostuivat Himasen onnellisuusraportista”. *Helsingin Sanomat* 10.3.2010.
- 2 <http://www.kokoomus.fi/ajankohtaista/?x17780=1708829> (luettu 20.12.2010).
- 3 ”Katainen uskoo kasvuun”. *Helsingin Sanomat* 26.9.2010.
- 4 http://www.wwf.fi/tiedotus/raportit/raporttien_lisaineistoa/onnellisuuspoliittinen_manifesti.html (luettu 20.12.2010).

Kirjallisuus

- Ahmed, Sara (2000). *Strange Encounters: Embodied Others in Post-Coloniality*. London and New York: Routledge.
- Ahmed, Sara (2004). *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Ahmed, Sara (2006). *Queer Phenomenology: Orientations, Objects, Others*. Durham: Duke University Press.
- Ehrenreich, Barbara (2009). *Smile or Die: How Positive Thinking Fooled America @ The World*. London: Granta.